

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ได้ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสังคมไทยอย่างมาก โดยเฉพาะความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์และการสาธารณสุข ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรกล่าวคือ ประชากรเด็กอายุ 1-14 ปี จะลดลง ในขณะที่ประชากรที่เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มมากยิ่งขึ้น (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2534 :คำนำ)

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ได้คาดประมาณประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ.2540 – 2544 พบว่า ในปีพ.ศ.2540 เพิ่มขึ้นจาก 5.09 ล้านคน หรือร้อยละ 8.4 ของประชากรทั้งประเทศ และในปี พ.ศ. 2544 เพิ่มขึ้นเป็น 5.84 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 9.3 ของประชากรทั้งประเทศ อย่างไรก็ตามขนาดและสัดส่วนของประชากรที่เป็นผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากอดีตถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีการคาดประมาณการขององค์การสหประชาชาติที่แสดงให้เห็นว่าจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปของไทย ได้เพิ่มขึ้นจาก 2.5 ล้านคนในปีพ.ศ. 2523 เพิ่มขึ้นเป็น 5 ล้านคนในปีพ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) และจะเพิ่มขึ้นประมาณ 10.3 ล้านคนในปีพ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นสาเหตุสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอายุของประชากรของประเทศไทย จะเข้าสู่ภาวะการเป็นประชากรผู้สูงอายุ (Aging Population)

จากสถานการณ์ที่ผู้สูงอายุกลายเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ของสังคม ความเข้าใจผู้สูงอายุในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของสังคม ตลอดจนเข้าใจในบทบาทต่าง ๆ ของ

ผู้สูงอายุ รวมกระทั่งถึงความเข้าใจถึงความคาดหวังของบทบาทผู้สูงอายุ ของประชากรกลุ่มต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ

ในอดีตผู้สูงอายุมีบทบาทในครอบครัวค่อนข้างสูง เพราะสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมผู้สูงอายุอยู่ในฐานะผู้นำครอบครัว เป็นผู้ตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือเป็นที่ปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ เพราะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สังคมไทยแต่ดั้งเดิมจึงเป็นสิ่งที่ยึดถือผู้สูงอายุเป็นหลักสำคัญของครอบครัว เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร ลูกหลานจะให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุทั้งในครอบครัว และนอกครอบครัวเปรียบเสมือนเป็นปูชนียบุคคล ที่เป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัวและสังคม เป็นผู้มีคุณค่า มีความเป็นผู้นำ มีประสบการณ์ มีคุณธรรมสูง ให้ประโยชน์แก่สังคม (กฤษณา บุรณะพงศ์, 2540:2)

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากสังคมเกษตรกรรม ไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมก็เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบของครอบครัว ในปัจจุบันรูปแบบของครอบครัวไทยได้เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุโดยตรง ทั้งนี้เพราะในสังคมเมืองบุคคลแต่ละคนต้องดูแลช่วยเหลือตนเอง ต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การปรับตัวดังกล่าวสำหรับคนหนุ่มสาวนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ยากเกินความสามารถ แต่สำหรับผู้สูงอายุ การปรับตัวดังกล่าวอาจจะไม่สามารถทำได้โดยง่าย (พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, สินี กมลนาวิณ และประเสริฐ รักไทย, 2523:3)

นอกจากนี้แล้วผู้สูงอายุยังประสบปัญหาในหลาย ๆ ด้าน ปัญหาหนึ่งซึ่งมักจะพบเป็นปัญหาสำคัญของผู้สูงอายุคือ ปัญหาความสัมพันธ์กับบุคคล ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุมีปัญหาทวีคูณขึ้นเรื่อยๆ เป็นที่ทราบแล้วว่าผู้สูงอายุเป็นวัยแห่งความเสื่อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นวัยแห่งการสูญเสียทั้งความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย สูญเสียตำแหน่งหน้าที่การงาน สังคมจำกัดขอบเขตลงเพียงในบ้าน สูญเสียความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เหตุการณ์และความจำเป็นบังคับให้เปลี่ยนสถานภาพจากผู้นำเป็นผู้ตาม ต้องพึ่งพาผู้อื่น สูญเสียความภูมิใจในตนเอง สูญเสียเพื่อน คู่สมรส คนที่ใกล้ชิดอาจตายจากไป ห่างไกลจากบุตรหลาน ที่ต่างแยกย้ายไปมีครอบครัว หรือไปประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลวัยนี้ประสบวิกฤติทางอารมณ์อย่างรุนแรง

ทั้งการยอมรับนับถือผู้สูงอายุก็ลดลงไปด้วย เนื่องจากการถ่ายทอดความรู้ในปัจจุบัน มีระบบการศึกษา สื่อมวลชนมาทำหน้าที่แทน แบบที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ (เนาวรัตน์ พลายน้อย และศุภวรรณ พลายน้อย, 2527 : 22)

บทบาทของผู้สูงอายุในเรื่องดังกล่าวก็ลดน้อยลงไป จนทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเพียงส่วนประกอบอย่างหนึ่งของบ้านเท่านั้น ไม่ได้มีโอกาสแสดงบทบาทที่เคยมีอย่างมากมายในอดีตอีกต่อไป เป็นเหตุให้ผู้สูงอายุสูญเสียความมั่นใจในตัวเอง และนำไปสู่ปัญหาทางด้านจิตใจในที่สุด

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้เอง ในปัจจุบันจึงมีการให้ความสำคัญกับปัญหาผู้สูงอายุ ดังที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2542 เป็นปีสากลว่าด้วยผู้สูงอายุ เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อสังคม นอกจากนี้แล้วยังมีการส่งเสริมให้มีการศึกษาปัญหาของผู้สูงอายุในแง่มุมต่างๆ หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านประชากร ด้านโภชนาการ การใช้เวลาว่าง หรือการชำระไว้ซึ่งบทบาท และการคาดหวังในการแสดงบทบาทของผู้สูงอายุเอง ยังมิได้มีการศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวางทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งที่มีผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุจึงสมควรที่จะมีการศึกษาในเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงบทบาทที่แท้จริงและความคาดหวังในการแสดงบทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวไทย เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการ นอกจากนี้ ผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะมีส่วนให้สังคมพิจารณาฟื้นฟูบทบาทของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม ตลอดจนเสริมสร้างการพัฒนาคุณค่าของผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาครอบครัวและสังคมโดยรวม

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโอกาสในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุในครอบครัวไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อโอกาสในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุในครอบครัวไทย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในเขตอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปร ดังต่อไปนี้คือ

2.1 ตัวแปรอิสระ ในที่นี้หมายถึง อายุ สุขภาพ สถานภาพการสมรส ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา บุคลิกภาพส่วนบุคคล และตำแหน่งทางสังคม

2.2 ตัวแปรตาม ในที่นี้หมายถึง ความคาดหวังในบทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวไทย

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงโอกาสในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุในครอบครัวไทย
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อโอกาสในการแสดงบทบาทคาดหวังของผู้สูงอายุในครอบครัวไทย
3. ผลการวิจัยสามารถเป็นข้อมูลทางวิชาการ ตลอดจนใช้เป็นข้อมูลสำหรับการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ